

УДК 346.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.62>

ЮРИДИЧНІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА БАЛТІЙСЬКИХ КРАЇН

Єрмоленко В.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права ім. акад. В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0002-4295-4158*

Міхневич Л.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професорка кафедри аграрного, земельного та
екологічного права ім. В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0002-4774-079X*

Єрмоленко В.М., Міхневич Л.В. Юридичні механізми стимулювання підприємництва на сільських територіях: досвід України та Балтійських країн.

У статті проаналізовано особливості правових засобів стимулювання підприємництва на сільських територіях в Україні та в країнах Балтії – Латвії, Литві та Естонії. Зазначено, що стимулювання підприємництва на сільських територіях та належне правове забезпечення цього процесу є міжнародним зобов'язанням нашої держави відповідно до Угоди про асоціацію України з ЄС.

Відзначено, що на сьогодні в Україні немає спеціального закону про розвиток підприємництва на сільських територіях; норми про розвиток сіл розпорошені по різних законодавчих актах та стратегічних документах. У цих актах зроблено акцент на розвитку саме сільського господарства, а не сільського підприємництва, яке є ширшим поняттям.

Юридичному механізму стимулювання підприємництва на сільських територіях у Балтійських країнах притаманна системність регулювання, цілісніші рамки для розвитку, які інтегровані з інструментами Спільної аграрної політики ЄС (CAP), що забезпечує стабільне фінансування та чіткі пріоритети.

Запропоновано створити відповідне правове середовище для стимулювання сільського підприємництва в Україні та удосконалити юридичний механізм такого стимулювання. З цією метою: ухвалити Єдину рамку політики стимулювання підприємництва на сільських територіях, спеціальний закон та комплексну державну стратегію з чіткими індикаторами; синхронізувати національні програми з європейськими інструментами фінансування; запровадити гранти та/або податкові кредити для сільських кооперативів у переробці та логістиці; спростити дозвільні процедури, запровадити малі гранти на адаптацію об'єктів агротуризму та креативної індустрії; стимулювати малі проекти відновлюваної енергетики для фермерів і кооперативів через пільгове кредитування; створити систему сервісних центрів, наприклад, регіональні центри підтримки сільських підприємців з наданням юридичної, бухгалтерської, маркетингової підтримки, реалізацією програм навчання у сфері агротехніки, переробки, електронної комерції, брендингу локальних продуктів, розвитку здатності громад готувати проекти та залучати фінансування і подібне.

Ключові слова: підприємництво на сільських територіях, сільське підприємництво, правове регулювання стимулювання підприємництва.

Yermolenko V.M., Mikhnevych L.V. Legal mechanisms for stimulating entrepreneurship in rural areas: the experience of Ukraine and the Baltic countries.

The article analyses the peculiarities of legal means of stimulating entrepreneurship in rural areas in Ukraine and in the Baltic countries – Latvia, Lithuania and Estonia. It is noted that stimulating entrepreneurship in rural areas and providing adequate legal support for this process is an international obligation of Ukraine in accordance with the Association Agreement between Ukraine and the EU.

It is noted that currently there is no specific law on the development of entrepreneurship in rural areas in Ukraine; provisions on rural development are scattered across various legislative acts and strategic documents. These acts focus on the development of agriculture rather than rural entrepreneurship, which is a broader concept. The legal mechanism for stimulating entrepreneurship in rural areas in the Baltic countries is characterised by systematic regulation and a more comprehensive framework for development, which is integrated with Common Agricultural Policy (CAP) instruments, ensuring stable funding and clear priorities.

It is proposed to create an appropriate legal environment to stimulate rural entrepreneurship in Ukraine and improve the legal mechanism for such stimulation. To this end: adopt a unified policy framework for stimulating entrepreneurship in rural areas, a special law and a comprehensive state strategy with clear indicators; synchronise national programmes with European financing instruments; introduce grants and/or tax credits for rural cooperatives in processing and logistics; simplify licensing procedures, introduce small grants for the adaptation of agritourism and creative industry facilities; stimulate small renewable energy projects for farmers and cooperatives through preferential lending; create a system of service centres, for example, regional centres to support rural entrepreneurs by providing legal, accounting and marketing support, implementing training programmes in agrotechnology, processing, e-commerce, branding of local products, developing the capacity of communities to prepare projects and attract funding, etc.

Key words: entrepreneurship in rural areas, rural entrepreneurship, legal regulation, stimulation of entrepreneurship.

Постановка проблеми. Правове забезпечення стимулювання та розвитку підприємництва на сільських територіях є вкрай актуальним для країн – колишніх членів СРСР, політика якого стосовно села була дискримінаційною. Це спричинило значні диспропорції в розвитку сільських і міських територій, їхніх громад та обумовило низку тривалих негативних наслідків, які стали особливо відчутними для України та країн Балтії, які межують з європейськими державами. Передусім, це демографічні зміни через високий рівень міграції молоді до міст та за кордон, що призвело до старіння населення у сільських громадах. Стимулювання аграрного підприємництва є одним з ефективних способів утримати молодь і створити робочі місця, воно сприяє соціальній стабільності, розвитку місцевих громад, істотно підвищує рівень життя і зменшує соціальну нерівність.

Ситуація в Україні істотно ускладнюється у зв'язку з тривалою військовою агресією з боку російської федерації та окупацією значних українських територій, де провадження підприємництва унеможливлене. А на деокупованих територіях відновлення сільськогосподарської діяльності істотно ускладнене через замінування і забруднення угідь, пошкодження приміщень, техніки та оснащення.

Через низку причин рівень конкурентоспроможності підприємництва на селі вкрай низький, доступ на ринок збуту продукції обмежений для великої частини виробників сільгосппродукції, що відзначено на державному рівні [1]. Без активної підтримки підприємництва сільські регіони і надалі втрачатимуть населення та економічну життєздатність. Таким чином правове забезпечення стимулювання такого підприємництва стає ключем до збереження сільських територій, економічної диверсифікації та інтеграції у європейські ринки.

Стимулювання підприємництва на сільських територіях вимагають і євроінтеграційні прагнення України. До цього Україну зобов'язує, передусім, Угода про асоціацію України з ЄС [2], в якій ст. 357 покладає на нашу державу обов'язок співпрацювати з ЄС та Евростатом, зокрема, щодо статистики сільського господарства, сільських переписів, навколишнього середовища. А норми ст. 400 Угоди передбачають співробітництво на засадах поваги самобутності й інтересів місцевих громад, передусім у сільській місцевості.

Юридичні механізми стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях у країнах Балтії характеризуються системністю регулювання: вони мають цілісніші рамки для сільського розвитку, інтегровані з інструментами Спільної аграрної політики ЄС (CAP), що забезпечує стабільне фінансування та чітко визначені пріоритети. Тоді як Україна спирається на доволі широку базу законів, але їй бракує єдиної стратегії для сільського підприємництва. Порівняння юридичних механізмів стимулювання бізнесу на селі в Україні та Балтійських державах сприяє виявленню резервів для вдосконалення та активізації таких правових механізмів, що і є **метою** цього **дослідження**.

Стан опрацювання проблематики. Наявні в Україні дослідження проблем стимулювання підприємництва на селі, як правило, висвітлюють питання розвитку підприємництва як такого, у контексті покращення його конкурентоспроможності, регуляторної політики, інституційних умов аграрного підприємництва, адміністрування процесів діяльності аграрних підприємств тощо. Окремі аспекти предмета нашого наукового інтересу розроблялися такими вченими, як: В.Г. Андрійчук,

І.Ф. Баланюк, Л.О. Гончарук, Н.В. Добіжа, С.О. Доцюк, І.І. Єфремова, І.Ю. Ломакіна, А.А. Сахно, В.М. Слома, М.М. Ткачов, С.Є. Шеїн, І.Б. Яців та ін. Досвід країн Балтії в правовому регулюванні стимулювання розвитку сільського підприємництва в існуючих наукових працях окремо не розглядається, деякі аспекти зачіпаються в працях за суміжною тематикою, як правило, фрагментарно, в контексті загального питання європейського досвіду підтримки аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Юридичний (правовий) механізм у теорії права розглядається як цілісна система правових засобів, способів, методів, за допомогою яких здійснюється юридичне впорядкування суспільних відносин. Юридичний механізм охоплює комплекс заходів: від прийняття законів до судового захисту прав: а) засоби правового регулювання (нормативно-правові та індивідуальні правові акти, норми, принципи, акти тлумачення, практики, права та обов'язки суб'єктів, правові договори тощо); б) методи правового регулювання (заборони, дозволи, зобов'язання); в) способи і форми реалізації правових норм (додержання, використання, виконання, застосування) [3, с. 240]. Відповідно головним елементом в юридичному механізмі стимулювання підприємництва на сільських територіях є правове регулювання цього процесу.

Розвиток законодавства про стимулювання підприємництва на сільських територіях також є прямим міжнародним зобов'язанням України. Угода про асоціацію України з ЄС [2] містить окрему главу 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій», в якій ст. 404 покладає на Україну обов'язок заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, ст. 403 та ст. 405 зобов'язують до поступового зближення та гармонізації законодавства нашої держави у цій сфері з відповідним правом та регуляторними стандартами ЄС.

Основу нормативно-правової бази щодо цього в Україні становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Земельний кодекс України, Податковий кодекс України та низка Законів України: «Про місцеве самоврядування», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва», «Про фермерське господарство», «Про кооперацію», «Про засади державної регіональної політики», «Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку», «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» та ін. У цих законодавчих актах фрагментарно зачіпаються питання стимулювання підприємництва на сільських територіях. Наприклад, в Законі України «Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» [4] розглядаються принципи підтримки сільського господарства, але ж підприємництво на сільських територіях здійснюється не тільки у сфері сільськогосподарського виробництва.

Спеціального закону про стимулювання підприємництва на сільських територіях наразі в Україні немає; норми про розвиток сіл розпоршені по різних законодавчих актах та стратегічних документах. Провідне значення має Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року, схвалена Урядом у 2024 р. [1] та Операційний план заходів з реалізації у 2025-2027 роках зазначеної Стратегії. Стратегія визначає політику держави стосовно відродження сільських територій, диверсифікації сільського господарства й підтримки фермерства. Серед стратегічних цілей визначено забезпечення стійкості сільгоспсектору, підтримка справедливого доходу виробників у цій сфері та підвищення їх конкурентоспроможності. У цьому документі акцент зроблено на розвитку саме сільського господарства, а не сільського підприємництва, яке є істотно ширшим поняттям і виходить далеко за рамки виробництва сільськогосподарської продукції.

Традиційне сільське господарство в Україні не забезпечує достатнього доходу. Серед засобів вирішення цієї проблеми – передусім, економічна диверсифікація, а також розвиток переробки продукції, розвій аграрного туризму, креативних індустрій, що дозволяють зменшити залежність від класичного фермерства. Усе це потребує належного нормативного регулювання, успішний приклад розвитку якого спостерігається в Латвії, Литві та Естонії.

Балтійські країни мають певну схожість умов з Україною: вони є порівняно невеликими, мають аграрну структуру, великою є частка дрібних фермерських господарств, вони вийшли зі складу колишньої держави з подібними викликами – високий рівень міграції, занепад села. Нині країни Балтії активно інтегрують національне законодавство з політикою ЄС, що дозволяє отримувати фінансування з фондів CAP. Основний акцент зроблено на кооперації, диверсифікацію бізнесу (переробка, аграрний туризм) і підтримку молодих підприємців. Розвиваються ефективні практики використання європейських фондів і створення бізнес-інкубаторів у сільських громадах. Балтійські держави використовують CAP, їхні інноваційні проекти та розвиток інфраструктури активно фінансуються Європейськими фондами, передусім Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій (EAFRD), що стимулює розвиток конкурентоспроможних підприємств у сільських місцевостях навіть віддалених регіонах. Малі бізнеси на селі зміцнюють локальну економіку, сприяють зміцненню місцевих бюджетів, коли кошти залишаються в громаді.

Поряд із цим, стимулювання підприємництва на селі відповідає екологічним та «зеленим» трендам. Балтійські держави впроваджують сучасні екологічні стандарти у бізнес, до чого прагне й Україна. Підтримка підприємництва у сфері відновлюваної енергетики, органічного землеробства та екологічного туризму робить аграрний сектор цікавим і привабливим.

Кожна з Балтійських держав має своє внутрішнє спеціальне законодавство. Так, у Латвійській республіці стимулювання підприємництва на сільських територіях здійснюється через Стратегічний план Спільної сільськогосподарської політики на 2023–2027 роки, який реалізує Служба підтримки сільських територій (Lauku atbalsta dienests) і який зосереджується на конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, екологічних цілях, енергоефективності, створенні робочих місць та поліпшенні умов життя в сільській місцевості, часто за рахунок фінансування ЄС. Одним із основних є Закон про Службу підтримки сільських територій [5], що підтримує реалізацію політики розвитку сільського господарства та сільських територій. Служба підтримки сільських територій заснована як ключовий орган з управління підтримкою сільського господарства та сільських територій; вона управляє коштами ЄС та національними коштами для фермерів, лісівників та підприємців.

Програма розвитку сільських територій Латвії на 2014–2020 роки [6], що продовжена до 2027 року, спрямована на стимулювання сільського підприємництва через: формування конкурентоспроможності сільських підприємств шляхом підвищення їх доходів; підтримку біорізноманіття, здоров'я ґрунтів й управління водними ресурсами; кліматичне збереження, сприяння використанню відновлюваних джерел енергії, розвиток інфраструктури, малих і середніх підприємств, створення робочих місць, покращення якості сільського життя та адміністративних послуг. Програма передбачає: впровадження сучасних та інноваційних технологій в управлінні фермерськими господарствами і в системах виробництва; інвестиційну підтримку 7 % фермерів для модернізації господарств; залучення молодих фермерів; організацію продовольчого ланцюга, включаючи переробку та збут продукції, добробут тварин та управління ризиками в сільському господарстві; диверсифікацію сільських підприємств та сприяння розвитку щонайменше 1 235 господарств. Особлива увага відводиться зменшенню впливу на фермерські підприємства природних катастроф та надзвичайних подій та ін.

У цій державі функціонує «Латвійський сільський форум» (Latvijas Lauku forums – LLF) – національна організація та щорічна подія (Парламент сільських громад), що об'єднує ключових представників громадянського суспільства, зацікавлених у розвитку сільських територій [7]. LLF кожні два роки організує засідання для обговорення питань розвитку сільських територій та місцевого самоврядування. Концепція їх політики виходить із того, що розвиток підприємництва в сільській місцевості неможливий без активної участі сільських громад. Політика на основі широкого залучення громадськості має значно більші шанси на успіх, ніж підходи, що впроваджуються по вертикалі. Таке залучення має бути регулярним, систематичним і забезпечувати представницьку участь найбільш зацікавлених сторін [8, с. 3].

Правовий механізм стимулювання сільського підприємництва в Латвії включає низку елементів: спеціальні структури та механізми для взаємодії з сільськими громадами; окремий член уряду та спеціалізовані служби для вирішення сільських питань у різних сферах; цілісна стратегія/план дій; забезпечення ефективної перевірки на відповідність сільським умовам та адекватних систем даних; формування потенціалу та підтримка мережевої взаємодії для широкого кола учасників і зацікавлених сторін, відповідні системи управління для сприяння координації та механізми для координації розподілу фінансування й забезпечення синергії [9, с. 3].

У Литовській республіці розвиток сільських територій регулюється низкою законів, зокрема про малий та середній бізнес, про кооперацію. Основним нормативним актом у цій сфері станом на 2026 р. є Закон Литовської Республіки «Про сільське господарство, продовольчий сектор та розвиток сільських територій» [10], який визначає цілі аграрної політики, принципи державного регулювання сільського господарства та засади розвитку сільських територій у Литві, включаючи доступ до фінансування та розвиток інфраструктури.

Національна програма розвитку сільських територій Литви, яка ухвалювалася на 2014–2022 роки [11, с. 3-5] наразі, як і в Латвії, подовжена до 2027 р. Вона фінансується з фонду EAFRD, підтримує стартапи, аграрний туризм та інноваційні проекти. Зокрема, ця Програма має на меті інтегрувати майже 400 ферм у продовольчий ланцюг та в загальний ринок, що досягається шляхом заохочення фермерів до участі в європейських та національних програмах якості харчових продуктів, створення 30 груп виробників та реалізації 78 проектів співпраці з метою розвитку коротких ланцюгів постачання. Майже 1 500 фермерів беруть участь у програмах управління ризиками, щоб поліпшити страхове покриття та стабілізувати доходи. Що важливо, Програма передбачає і розвиток несільськогосподарського бізнесу: спрямована на підтримання понад 1 900 проектів та

створення 3000 робочих місць у сільській місцевості. Основні фінансові засоби спрямовані на: продуктивні та непродуктивні інвестиції, розвиток сільського господарства в районах з природними обмеженнями, розвиток фермерських господарств та бізнесу та органічне сільське господарство.

В Естонії стимулювання підприємництва на сільських територіях, регулюється низкою законів, які стосуються підтримки малого та середнього бізнесу, розвитку сільських територій, кооперації та доступу до фінансування. Основними є Закони: «Про Естонський фонд розвитку» (Eesti Arengufondi seadus), що створює правові основи для інвестицій у розвиток підприємництва, інновацій та регіональних проектів; «Про державне забезпечення підтримки підприємництва і кредитів» (Ettevõtluse toetamise ja laenuude riikliku tagamise seadus), що регулює механізми державних гарантій для кредитів та фінансової підтримки бізнесу, включаючи малий бізнес у сільських громадах; «Про конкуренцію» (Konkurentsiseadus), «Про торговельну діяльність» (Kaubandustegevuse seadus) та ін.

Естонія також реалізує Програму розвитку сільських територій [12] у рамках CAP, яка фінансується через фонд EAFRD. Серед іншого, Програма виділила кошти на заходи, пов'язані з навчанням, консультуванням; спрямована на підтримку 22 проектів співпраці та навчання 6 750 осіб; майже третина коштів використовуються для зміцнення конкурентоспроможності сільських підприємств; передбачена інвестиційна підтримка понад 5% фермерських господарств та підтримка для створення молодих фермерських господарств. Близько 5% бюджету відведено для забезпечення належного дренажу сільськогосподарських угідь; передбачено підтримку заходів для забезпечення життєздатності та економічної цінності лісів; значні кошти спрямовані на реагування на наслідки стихійних лих. Найважливішим пріоритетом, на який виділено більше третини коштів, вважається запобігання погіршенню стану агроєкології, у тому числі збереження напівприродних середовищ існування, підтримка органічного землеробства, яке, як очікується, охоплюватиме близько 20% сільськогосподарських угідь та ін.

У цілому слід зазначити, що у країнах Балтії стимулювання підприємництва на сільських територіях регулюється спеціальними законами про розвиток сільських територій; діють акти про підтримку малого бізнесу та аграрну політику, які інтегровані у CAP. Основними є закони про сільський розвиток, підприємництво та кооперацію, основні заходи заплановані в Національних програмах, що реалізуються через фонди ЄС.

Юридичний механізм стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях у країнах Балтії характеризується системністю і цілісністю регулювання. Україна спирається на комплекс законів у сфері сільського господарства, але єдиної стратегії для підтримки саме сільського підприємництва не створено.

Країни Балтії активно використовують фонд EAFRD та Національні програми, тоді як в Україні фінансування є більш фрагментованим і залежить від бюджетних циклів та донорських ініціатив. Досвід поєднання національних законів із європейськими програмами, що забезпечує сталість фінансування та розвиток сільських громад, також може бути корисним для України.

Країни Балтії роблять акцент на стартапах, інкубаторах і навчанні, що дозволяє утримувати молодь у громадах, тоді як в Україні підтримка молодих підприємців є фрагментарною, точковою; необхідно розвивати інкубатори, менторські програми та гранти, прив'язані до місцевих стратегій.

Висновки. З метою розвитку юридичних механізмів стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях Україні доцільно запозичити досвід Балтійських країн та впроваджувати європейські стандарти. Існує необхідність створити відповідне правове середовище для стимулювання сільського підприємництва та удосконалити юридичний механізм такого стимулювання в Україні. З цією метою варто: ухвалити Єдину рамку політики стимулювання підприємництва на сільських територіях, спеціальний закон та комплексну державну стратегію з чіткими індикаторами; синхронізувати національні програми з європейськими інструментами фінансування; запровадити гранти та/або податкові кредити для сільських кооперативів у переробці та логістиці; спростити дозвільні процедури, запровадити малі гранти на адаптацію об'єктів агротуризму та креативної індустрії; стимулювати малі проекти відновлюваної енергетики для фермерів і кооперативів через пільгове кредитування; створити систему сервісних центрів, наприклад, регіональні центри підтримки сільських підприємців з наданням юридичної, бухгалтерської, маркетингової підтримки, реалізацією програм навчання у сфері агротехніки, переробки, електронної комерції, брендингу локальних продуктів, розвитку здатності громад готувати проекти та залучати фінансування і подібне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України № 1163-р від 15 листопада 2024 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#n12>.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
3. Теорія держави і права: навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки / [О.О. Тихомиров, М.М. Мікуліна, Ю.А. Іванов та ін.]; за заг. ред. Л.М. Стрельбицької. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 332 с.
4. Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24 червня 2004 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.
5. Rural Support Service Law (2000). Latvijas Vēstnesis, 148/150, 27.04.2000.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 11, 01.06.2000. URL: https://www.ecolex.org/fr/details/legislation/rural-support-service-law-2000-lex-faoc139619/?type=legislation&xdate_max=1997&xdate_min=1997.
6. Factsheet on 2014-2022 Rural Development Programme for Latvia. Rural development programmes by country. European Comission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/rural-development/country/latvia_en.
7. Actions for rural development for the following two years – Resolution of the 6th Latvian Rural Communities’ Parliament. Latvijas Lauku forums. URL: <https://laukuforums.lv/actions-for-rural-development-for-the-following-two-years-resolution-of-the-6th-latvian-rural-communities-parliament>.
8. Making the Rural Pact happen in Member States. Policy Briefing. November 2023. URL: <https://cdn.ruralcommunities.eu/wp-content/uploads/2024/03/rpso-policy-briefing-make-rp-happen-member-states-1.pdf>.
9. Making the Rural Pact happen in Member States. Draft Policy Briefing (Document for discussion, to be revised taking into account the results of the High-Level Policy Forum). August 2023. 10 с. URL: https://rural-vision.europa.eu/system/files/2023-09/rpso-policy-briefing-rural-pacts-draft-230920_0.pdf.
10. Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas. 2002 m. birželio 25 d. Nr. IX-987. Teisės aktų registrasurl. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/fr/legalAct/TAR.80CA64E588A1>.
11. Factsheet on 2014-2022 Rural Development Programme for Lithuania. Rural development programmes by country. European Comission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/rural-development/country/lithuania_en.
12. Factsheet on 2014-2022 Rural Development Programme for ESTONIA. European Comission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/rural-development/country/estonia_en.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026